

A NOVA TERRA

BOLETIN DECENAL

Idarium das Irmandades da Fala en Galicia e nas colonias galegas d'América e Portugal

PREZOS DE SUSCRIZÓN
Na Cruña 6 mes, 40 cts. Fora trimestre, 1'50 ptas.
Coste d'un número, 15 » América id... 2 »
PAGO ADIANTADO

NUMERO 116
A CRUÑA 31 DE MARZO DE 1920

Redacción e Administración:
PLAZA DE MARIA PITA, 17, BAIXO
(Irmandade da Fala)

Do cursillo de conferencias nazionalistas na Esposición de Castelao

A notabile conferencia do xenial Alfonso

Humorismo :- Dibuxo humorístico :- Caricatura

Señoras e señores:

Máis que unha autocritica quero darvos un feixe d'elementos pra que poidades criticar o meu Arte. Non veño buscando gabanzas nin loubanzas, anque fosen mercedas, e pol-o que poida importarme a min, compre que vos traduza unhas verbas do gran humorista inglés Chesterton.

"Cando un home necesita sere conceptuado é certamente mellor que o sexa sobor d'alguns méritos ou talentos que realmente non ten. Entón a súa vanidade repousa mais ou menos fonda: é sômente un error de feito com'o do home que cre herdar sangue real, ou pensa que ten un sistema infalibel pra Monte Carlo. O mérito irreal non corrumpo nin falsifica os méritos reais. O home é vano co-as virtudes que non tén podendo sere humilde co-as virtudes que ten. As suas cualidades verdadeiramente boas repousan na súa inocencia primordial: non pode velas nin corrompelas. Se o pensamento d'un home está erróneamente cheo coa idea de qu'é un gran violinista, iso non lle priva de que sexa un home de ben; mais se algunha vez o seu pensamento está inzado co-a idea de que é un home de ben, axiña deixará de sel-o."

Ollade, pois, o mal que me podeades facer.

I

Humorismo

Eu teño un amigo enterrador n'un cemiterio de cibdade. Iste meu amigo non é de certo amigo meu: é sômente un ouxelo d'esperencia, un coelliño de Indias. Un en-

terrador sabe sempre moitas cousas e cont-las con humorismo. Un enterrador de cibdade que dispe e descalza ós mortos pra encher as tendas de roupa vella, ten de se-

re home que lle compre á un humorista. Un enterrador que saca boa soldada co ouro dos dentes das caliveras, tiña de sere meu amigo.

Iste enterrador tensa por home de ben e cóntame cousas tráxicas que fan rir e cóntame cousas de rir que arrepián, e co-as "sorpresas" da súa conversa fuxen as horas sen decatarme.

Boeno, o conto foi que certo día collín carro cimaterio e atopei ó enterrador un pouco quíño non sei cómo, e dispois de falarmos moito, dixome que me tiña que contar, en

segredo, unha cousa, sempre qu'eu fose home de ben e amigo real. Eu fiqui un pouco encorado pol-o medo á "sorpresa" desconhecida, e dispois de collerme pol-o hombreiro e arrechegarme os seus beizos podres á miña orella, dixome paseniñamente: —Atopei uns papeles n'unha caixa!... N'unha caixa que non sei de quén será. O esquelete tiña na calivera un ollo de vidro que me fitaba con remeira... e na man tiña isthes papeles...

E o enterrador sacou d'arrentes do coiro uns papeles encuzados. O enterrador non sabe lér e deumos á min, pra que l'os lèse. Eran cachos de periódicos e papeles de fumar, todos numerados, e no primeiro campaban istas verbas:

"Memorias d'un esquelete"

Aquela letra era traballosa de lér. Estaba feita c'un garabullo. A tinta non sei ca que sería nin quixen decatarme do que podera sere.

Cando rematei o leutura xa escomenzara o antre fusco e lusco e o enterrador, moí amocado, xurou que se non fose por Deos, iña ó esquelete i-escacháballe a calivera d'un sacho.

Despedinme d'el e cando xa iña pol-a estrada, camiño da cibdade, oin que me chamaba á berros dend'a porta do cimaterio.

—¡Oya, veñ'acó!

E dispois quedíño e moí solermiñamente:

—Vostede qu'e médico ¿non saberia onde mercan ollos de vidro?

As memorias do esquelete é o que vos

vou lér. Escoitade, pois, á un home do outro mundo, pregándovos, por adelantado, que non me fagades solidario das suas ideas.

Ala vay:

“Eu nacín, medrei e fixenme home e un bo día enfermóuseme un ollo. Fun ós médicos e lambéronme unha manchada de cartos e no remate de contas o ollo saíndou, pero quedoume grolo. Por aquí tempo tiña eu un galo tan amante que viña comer na miña man. Chamáballe Tenorio.

Estando eu agachado c'os grans de miña flo na cunca das mans, vense cara mín, pasenñamente, tripando a terra con aquel de señorón. Plántase diante de mín, ergue o pescozo pra fístar de parto, cicais buironamente, aquí meu malfadado ollo grolo, e cabilando que sería cousa de manxar, axeitoume un peteirazo tan ben dirixido que me deixou torto. Agora si, os médicos, dispois de lambérenme outra manchada de cartos, puxéronme un ollo de vidro tan ben imitado que bulía e todo.

A cantas mulleres engayolei chuscándolles o ollo de vidro!

Morrín entre cobertores como morren á notio os bós homes e ben afeltado e ben peiteado e co meu traxe dos días de festa —que por certo levouno enterrador ó seguinte día de me enterrar fun pra debaixo dos terróns sen que ninguén se lembrase de quitarme o ollo de vidro.

Deitado na miña caixa de pino repousei moitísimos días, tantos que perdín a conta. Apodrecín axiña e ós poucos días d'enterrado comezaron os vermes á faguerme cóchegas.

Compre dicir qu'eu non está permitido presentarse en sociedade con farrapos de carne fedenta apegados nos hosos, pois os esqueletes, que non ven nin comen, ulen tan ben com'os vivos; así é que namentras os vermes non manxaron a pouca treba que trouxen, non poden erguerme.

Foi unha noite de luar cando saí da cova por primeira vez. Traballíño custoume desentoller as pernas e cando m'erguí e botei a calivera fora da terra, fíquei pasmado... Aquil ollo de vidro que me servira na vida máis que pra non pasar por torto, sírveme agora pra ver...

Tolo de contento quitei o ollo, dílle castro bicos e volvío a pôr no seu sitio.

D'un pulo brinquéi da cova e fun car' o ruciro d'esqueletes.

Os esqueletes son tan parvos com'as persoas. Abonda dicir que non pensan máis qu'en beilar.

Pra mín todol-os esqueletes son o mesmo. Pásame n'este mundo de hosos o que me pasaba no outro c'os negros, que todos eran iguais. En troques iles, antre si, cóñécense moi ben. Debe sere porque iles son cegos i-eu vexo...

Farto de vel-os beilar com'os osos ó son da “Danza Macabra” de Saint Saens afasteime do ruciro e reparei n'un esquelete

qu'estaba sentado n'unha campa e que tiña calivera ladeada (eispreción de tristura e melancolía n'este mundo). Chegueime a él e fílei como na caixa dos cadriles tiña acochado un esquelete pequerrechíño. Axíña decateime que era un esquelete de muller e inquiriñ agarimosamente:

—¿Vostede será algunha muller das que mataron en Osera, Nebra ou Sofía?

—Non, señor, non—respondeume—. Eu morrín d'unha pena.

Dispois reparei que n'os hosos dos cadriles non tiña ningún buraco de bala.

—Moi fonda debeu sere a pena.—díxenlle.

—Si, señor. Eu morrín namorada do home que apodrece debaixo d'esta pedra.

E ollando a pedra lín un epitafio en verso e pendurado da cruz víñ un retrato posto n'un marco de varilla dourada. Era un mozo de bigote arrichado, fumando un puro con anilla.

Non quixen saber máis e funme deitar.

N'estes días hay moitos enterros. Non sei se habrá andacio, pois revolución non debe haber co-a cobardía que teñen os vivos. Cicais haxa folga de médicos, anque non coído que os médicos poidan influir na mortandade.

A carón de mín enterraron un, e pra saír de dúbidas peteille na sua caixa.

—¿Hay andacio na cidade?

—¿Eu que sei!— respondeume unha voz coma de home que tivese a boca chea de papas. (Debe ter xa podre a língoa).

—¿E logo vostede non sabe de que morreu?

—¿Eu pegueim'un tiro!

Déronme ganas de rir, pero non poden. Os esqueletes non rín á cachón. O bandullo é a fonte da gargallada e sen bandullo non pode habere gargallada.

—¿E logo il habrá folga de médicos?

—Non hay folga, non, pois denantes d'enterrarme un médico arremangado, abríume a cachola c'un serrón.

—Adeos, logo, compañeiro, e que apodrezas con felicidade.

Por nasal-o tempo fun ó cemiterio civil. Alí non se beila; alí todo é serio. Candro entrei funme cara un fato d'esqueletes qu'estaban escoitando a lería d'unha calivera que tiña un buraco n'unha sen. As suas verbas tíñaos a todos co-a boca aberta; pero na médea hora qu'estiven escoitand-o non poden tansiquera apañar unha idea. Aquil suicida tiña un só ideal: a República.

Eu no mundo tamén fun un pouco republicano anque nunca pensei que a

República fose d'abondo pra gobernar Hespaña.

O que máis me fíreu d'aquela xente foi que non quixesen falar galego, aínda sabendo que os esqueletes non poden falar ben o castelán. Non ten volta que darlle: sen gorxa non pode pronunciarse a «j» nin a «g».

Oíndo dicir que o progreso vai car'a unidade tomei a palabra pra dicir que o progreso íña car'a harmonía e que se o progreso fose cara isa unidade antipática, antiestética, antinatural e criminal, por riba do progreso está a perfeición e que nós, os galegos, por un desexo de perfeición e por unha dinidade que xa vai sendo dinidade persoal non debíamos querer que na fala dos nosos abós se eispresase somente a incultura que lle debemos ó centralismo.

N'aquil intre esquecime que non era home nin suxeto de dereito. ¡Ay! Eu xa morrín e non son nada e aínda hei sere menos cando a terra me coma de todo. Compreendendo qu'era no mundo dos esqueletes, volvíñ a dicir:

¿Cómo queredes falar castelán se non tendes gorxa?

Aínda non rematara de ceibar a derradeira verba, cando un esquelete outo e forte turrando por mín apartoume d'aquila xuntanza.

—Vostede facer mal falar con oitocentistas.

¿Era un inglés que falaba galego!

Camiño da miña cova fun cavilando que «ser» somente republicano é comer a «profesión» de Diputado a Cortes.

Son moi amigo do inglés. Xuntos paseamos moitas veces. Onte saímos do cemiterio e fomos pola estrada falando de mil cousas; por certo que un mozo que íña tocando no acordeón un paso-doble flamenco, ó vernos, guindou co «escorrenta porcos» (así lle chamaba eu cando vivía) e fuxen com'un lóstrego. O inglés e máis eu choutábamos pra botar fora a risa que tíñamos na i-alla.

Voltánd'o cemiterio falamos da terra

¿Moito falan da terra os vivos! Unha cousa é a terra e outra cousa é a paisaxe. Pr'os vivos a terra é unha cousa ben fermosa por certo; pr'os mortos a terra son as tebras. Eu penso que non morreríamos se a terra non precisase de nós pra dar regalia ós que van nacendo. A terra quer cousas podres pra botar herbiñas e floríñas e lucirse á conta dos apodrecidos.

Seique foi María Guerrero que n'un intre de cursilería e pra engayolar á un fato de galegos parvos, doulle un bico á unha manchada de terra galega. ¿Mellor fora que bicare a codia d'un pino ou a tona d'un carballo! A terra

galega metida n'unha ola é com'a terra castelán, poño por caso de comparación. Os irmáns pinos e os irmáns carballos, qu'ha tragar, a terra ises si que son galegos.

Acabo de descubrir un gran defeuto no inglés. O descubrimento custoume unha fonda pena. Parece mentira qu'unha i-alma tan ergueita e tan intelixente teña un humor tan pouco noble.

O inglés ven a buscar-me cuáseque todol-os días á miña cova, e coma eu son nugallán pra erguerme, il entreténse falando e xogando co esquelete d'un rapaciño que repousa cabo de mín.

Ollade que clás de xogo entretiña ó inglés:

Dáballe un guindamazo na calivera ó rapaz e tiráballe con ela ó chán, e dispois poñíase a choutar. O probe do esqueletinho cacheaba á tentas a calivera e dispois poñí-a no seu sitio dicíndolle ó inglés:

—¡Qué mal lle fixen eu? ¡Estéase quedo!

O inglés prometía estarse quedo e axiña volvía á guindarlle co-a calivera ó probe esqueletinho. E así fixo moitas veces.

Eu cando tal reparei arrepúxenme ó inglés, que me respondeu friamente:

—Min divertirme moito. Min sentir non estar no outro mundo pra dar ó rillote unha esterlina.

No mundo os obreiros queren as patacas baratas, os labregos queren a suaba das patacas, e hay homes que non viven das patacas. Elquí as patacas non son problema ningún; mais polo que fumos no mundo respeito ás patacas, dividímonos en dúas castas.

Hay no compoante un «pataqueiro» que morreu cuáseque de fame e que oxe ten mausoleu de mármore. Foi home de gran merecemento na vida; mais agora é insoportabel en forza de coidar que non nacerá no mundo quen-o aventaxe coma poeta.

Outro esquelete de mausoleu de mármore foi un «americano» que, farto d'engayolar ós indios do Chaco con adoas de vidro, morreu en arrecendor de santidade, deixando cartos pra Escolas e Hospitales. O seu mausoleu ten no peruco de todo un símbolo da Caridade en figura de ama de cría. Iste filántropo conserva aínda un bisoñé que me fai choutar de risa.

O filántropo e mail-o poeta téñenme moita xenreira. O filántropo dí que o poeta non fixo máis que «macanas» (supoño que quererá dicir versos). O poeta dí que o filántropo foi unha besta, d'isas que

«.... sobre o ben e o mal consultan simplemente o código penal»
O poeta non é ben asisado. Anda

sempre píndolo unha calivera empresada pra recitar o monólogo de Hamlet, e aínda fai outras tolerías máis.

O filántropo non fai nin dí nada que mereza contarse. Sen cartos ten mortas total-as suas aitividades.

Agora xa sei porqué o inglés tíñame tan grande estima. ¡Xa o vexo...! Pídeume emprestad-o ollo; mais eu con moi aboumñantes verbas e con moi boas razóns, díxenlle que non llo emprestaba.

Debaixo d'unha cruz de pau mal pintada de ferruxe, repousa un esquelete que, según fala, foi tan desventurado no outro mundo como é feliz n'este.

—Eu era criada de servir—contoume— Anque non era bonita tíña moedade. Un día caíume un dente e certo tempo de señorito qu'andaba facéndome as beiras oferceume cartos pra que fose ó dentista. Mireime no espello e axiña comprendín canto me afeaba aquil portelo na boca, e tanto esgarabellou aquil señorito na miña tolería moza que deixei-me agarimar e puxéronme o dente... ¡Ay! aquil dente custoume un fillo; aquil fillo custoume o creto e canto tíña de boa moza. Cain a rolos e atopeime co-a morte, sen saber o que era un traxe de seda nin un grolo de champán. Fea vivín, mallada e batida; agora podo durmir.

Ista sinxela lería deixoume amayado.

Lémbrome que sendo eu rapaz chegou meu pai d'América. O probe non trouxo máis que uns boreguíns vallos e un tarro amedeado de bicarbonato; viña enfermo e morreu axiña.

Sempre chorei o fracaso de meu pai que, na miña admiración de fillo, tiven pol-o máis bó, arriscado, intelixente e forte do mundo enteiro. Aquilas terras lonxanas que zugaron a vida do meu pai foron arreo maldecidas por min. Meu pai era dino de voltar san e millonario.

Onte no rueiro falábamos das nosas vidas e chegoume a vez de contar a miña. Aínda non rematara de contala cando un esquelete, d'ises esqueletes que parecen parvos, ergueuse coma un lóstrego e doume tan forte apreta que me rompeu unha costela.

—¡Era meu pai!

Con certo esquelete que trouxo na cachola unha biblioteca enteira, falamos de moitas cousas e de todas sabe moito o meu amigo. De todas sabe moito menos do que é o humorismo. Cando chegamos nas nosas conversas á tal punto, o meu amigo fai catro ou cinco funambulismos filosóficos, estudia o humorismo dos grandes humoristas,

fuxen as horas e no remate de contas ficamos sen saber migalla do asunto. As veces parece que vai chegar á definición e de súpeto engadella máis o fio.

Un esquelete ten de ser humorista e un esquelete galego moito máis aínda. Un galego é sempre socarrón ou humorista e a socarronería é o humorismo dos incultos así como o humorismo é a socarronería dos cultos. Un esquelete galego que trouxo unha biblioteca na cachola debía definir o humorismo e non-o define e según dí non houbo ninguén que o definise aínda.

Eu, que non trouxen mais de tres ou catro libros na cachola, póño-lle exemplos coma istes:

Un rapaciño pequerrechiño escacha unha botella d'aceite nas pedras da rua e o probiño chora... Un home gordo, dend'a porta d'unha tenda, olla ó rapaz e rise. ¡Cal das dúas figuras ll'intresa máis ó humorista?

Pol-a porta d'unha irexa saen dous noivos acabados de se casaren. A noiva ¡malpocada! non pode tapar un hinchazo de sete meses. Na porta da irexa hay moita xente. Unha muller gorda abanea o bandullo co-a risa. Un home atafeg'a risa c'un panó na boca. Unha muller force o fociño pra rir de mediodado. Un home, que ten un libro debaixo do brazo, olla sereo a escea. Unha muller do pobo ten a cara triste. Outra muller, tamén do pobo, enruga o nariz e rosma pol-o baixo verbas coma ista: ¡sinvergonza! ¡Quén d'ista xente é humorista?

Un médico cachea o bacilo de Koch no esputo d'un seu amigo e de súpeto ergue a testa, respira forte, acariña o microscopio e dí, suspirando: ¡atopeino! ¡Pode sere este home humorista?

Vestir un rapaciño de toureiro ou de militar no antroido, ¡pode ser humorismo!

Direille... direille—contesta sempre o sabio esquelete; e non me dí nada.

Eu ben podía escribir algo sobor da Santa Compañía; mais o pobo galego ficaría sen un misterio n'as noites d'inverno cand'o maxín ferve na cachola com'o caldo no pote. Non; eu calarei coma unha estoa.

O que «anda con mortos» que perd'a cór das meixelas, qu'enflaqueza e que morra. A Santa Compañía fai falla nas coeñas mornas ó redor da lareira, cando zoa o vento n'as tebras da noite.

Oxe meu pai, c'un lagarto apreixado n'as mans, faloume d'este xeito:

—Teño qu'ir ó S. Andrés de Teixido pra cumprir unha oferta que fixen. A miña i-alma ten que encarnar n'este lagarto e moito tardarei en voltar. Reco-méndoches que non deixes de ollo a miña cova e que de vez en cando votes un-

ha ollada ó meu esquelete, pois teño un veciño coxo e pode roubar-me unha perna.

Desde fai tempo veño reparando que un home de carne e hoso sae d'unha campá; gabea pol-a parede do cimiterio e foxe car'a cibdade. D'alí á duás ou tres horas volta pro cimiterio ensumándose n'un decir amén debaixo da terra. A primeira vez qu'ental reperei non quería dar creto ó meu ollo; mais o caso repiteuse moitas noites arreo.

Unha noite púxeame ó axexo agardando que xurdise da terra e fun detrás d'el. Correr corria o condanado; mais eu escorrendome pol-as sombras dos muros, non quitei o ollo d'enriba d'el. Chegou ó burgo máis probe da cibdade e parouse diante d'unha chouza entrando dispois n'ela por unha rendixa da porta. Eu rubín ó tellado e saltei á lurta que daba detrás da chouza, e por un buraquinho puden fitar a escea máis arrepiante que poidera maxinarse. Unha lampariña d'aceite alumeaba mornamente a cariña fraca i-encoveirada d'unha rapaza que durmia n'un leito misérrimo. O fantasma chegouse á ela i-estivo unha chea de tempo c'os beizos pousados no pescozo da rapaza.

Cando s'ergueu tiña a boca orelada de roxo, namentras no pescozo comia un fio de sangue e na pele da súa cariña fraca arrupiaba a brancura da morte.

Aquel fantasma era un vampiro.

No seguinte día o fantasma chuchou o derradeiro sangue que podía dar a probe rapaza. Cando aínda estaba quente a badalada da unha no campanario da irexa, ouvearon os cans ventand'a morte.

O vampiro seguiu chuchand'o sangue de mais victimas, que iñan morrendo com'as lamparas d'aceite chuchadas pol-os morcegos.

Quixen saber quen fora o vampiro no mundo dos homes e fun lér o seu nome de bronce no rico mármore da campá. O nome só abondoume: Fora un canalla que roubaba pra dar regalia ó seu bandullo de porco; dono da xusticia, roubaba dend'a confortabel casa... Pra qué decir mais? ¡¡Era un cacique!!

Eu quería atopar maneira de darlle morte ó vampiro. Busca por eiquí, cachea por acolá... non puden abranguer n's currunchos do maxín unha boa iñorma pra matal-o e quixen falar co esquelete que trouxo unha biblioteca na cachola, pra ver se me daba luces a súa conversa.

—No vampirismo crén moitos pobos e hay moitas probas xudiciaes de aparicións de pantasma que chuchan san-

gue das persoas; mais eu penso que non se debe dar creto á semellantes contos. Fuxiron os tempos en que o verdugo queimaba os cadavres sospeitosos de vampirismo e oxe non se permitiría en ningún país espetar unha estaca no curazón de ningún cadavre.

O meu amigo, cheo de cencia oficial, moqueábase das xentes sinxelas que crén nos vampiros. Eu gardei o meu segredo pra non pasar por parvo e seguí preguntando solerminamente.

—E hay sabios no mundo que crén no vampirismo?

—Hainos. A fundadora da Teosofía fala d'iso e conta moitos feitos d'esta clase. N'o seu libro «Isis sin velo», de sona universal, acolle a explicación do fenómeno por causas físicas, anque descoñocidas, que empregou a escola hipnótica do francés Pierart. Según esta escola cando un morto aparente estivo moi apegado á materia e foi na vida un malvado, o corpo astral, en volta no dobre etéreo, sae da sepultura con obxeto de mantêr ó físico con sangue que chucha nas persoas vivas, e d'esta maneira perpetuare o estado cataléptico do sepultado. O corpo astral comunica o sangue por un medio que aínda non se coñece; pero esperan qu'algún día o expliquen as ciencias psicolóxicas.

—E vostede nin tan siquiera ten dúbidas?

—Eu, que son home ben asisado, non creo; anque, de certo, fanme cavilar certas cousas, como son as mortes aparentes e o feito de habérense atopado cadavres que aínda tiñan as carnes moles, os ollos abertos, o coiro sonrosado, a boca e o nariz cheos de sangue, que tamén xurdía das feridas que, por asesinato ou por axusticiamento, lle produxeran a morte.

—E de qué maneira sé pode matar ó vampiro?

—Pois... pra separar o corpo astral do físico non hay mais remedio que queimar o cadavre.

Non quixen saber mais. Afasteime da miña biblioteca e fun pensando pr'os meus adentros: —Vampiros hainos; pois logo, pol-o sí ou pol-o non, debían queimar á todol-os caciques. Os caciques son capaces de facérense os mortos pra seguir vivindo á conta d'os malpocados.

Eiquí dou por rematada a lectura das memorias do esquelete. As memorias son máis longas; mais co dito abonda pra un decatarse do humorismo do esquelete que tiña un ollo de vidro.

Eu quería decirvos como é o meu humorismo e pra iso botei man dos papeles mercados ó enterrador de cibda-

de, xa que a semellanza antre o humorismo do esquelete e máis o meu, non pode sere meirande. Os dous temos un mesmo fondo sentimental e no noso espírito, ategado d'amore á Terra, campá un saudosismo que nunca chegará a mesturarse co-a retórica mediterránea.

Foi Pío Baroja, home de mal-humor, que dixo que fai falla têr gosto anárquico, pois os homes de bo gosto samente aceptan o que xa está aceptado e que samente aplauden o que xa está aplaudido. Eu, que son galego por mandato do meu sangue, non podería guindar co humorismo herdado de meus abós, pra entrar, sen dentes, na mesta confradía de homes de bó gosto, que ten envenenado o ambiente das nosas cibdás.

O meu humorismo, que ven dos labregos e dos marifeiros (únicos dinos do espírito da Terra) tiña de falar en galego, pol-a Verdade e pol-o Arte.

Eu non teño nada que ver cos chamados humoristas hespañoles, que, pol-o visto, semente son os de Madrid. A guitarra é hespañola, a gaita é galega. Eu son galego com'a gaita. Dende logo eu non podo transixir c'uns homes que se rían do cesante e do mestre d'escola cando na Francia se rían do burgués. Apa e Bagaría son cataláns; eu quero sere galego.

Se o humorismo fose un Arte n'que que coupesen clasificacións, os humoristas hespañoles figurarían nas partes máis baixas da escada, xa que a súa comicidade de cepa flamenga, xustifica ise desdén que, según Sacha Gutry, sinte tod-o mundo pol-o que o divirte. Eu non pretendo divertir a ninguén; e co dito sobor do meu humorismo abonda pra entrar de cheo no que eu entendo que debe sere a caricatura e o dibuxo humorístico.

II

Dibuxo Humorístico

Chámase decote caricatura a todo dibuxo humorístico; mais eu teño a caricatura por cousa moi diferente do que é o dibuxo humorístico. Cicais poida sarse caricaturista sen ser humorista. A caricatura é un xeito novo de deseño: un Arte que naceu en Munich á medeada do século derradeiro. En troques pode sarse dibuxante humorista sen acollerse á técnica nova nin tan siquiera ó impresionismo da liña: os dibuxantes ingleses teñen aínda os ollos postos na Inglaterra de fins do século XVIII.

O humorismo ten a súa capital en Inglaterra. A caricatura ten-a en Alemania. O dibuxo humorístico—tal como eu penso que debe sere—cicais a teña na Francia.

Os ingleses, tendo no espírito o mellor humor do mundo e tendo ademais un dominio grandísimo do deseño, es-

queceron, cicais, que todo Arte, coma todo idioma, e movemento que non escacha nunca as súas características nacionais. Os dibuxantes ingleses, no tocante ó dibuxo, viven enquistados n'un dogmatismo académico que aplaca moito o seu ergueito humorismo.

Eu penso que un humorista dibuxante, coma todo humorista, ten de sere hó observador e hó psicólogo e pol-o mesmo impresionista. Esplicar-meime. O dibuxante puro fit'as cousas que aloumifian a súa retina ou o seu gosto artístico según a Retórica ou a Poética que leve na i-alma, e represent'as cousas vistas ou maxinadas tal com'as veu ou maxinou. As veces o dibuxante puro tamén representa cousas grotescas ou anormais, e non por iso é humorista: no grotesco e no anormal—coma d' un moderno escritor—pode eistir a estética, pois «a estética é a conciencia do Arte, así coma o artista é... a súa vontade». O dibuxante humorista fai algo máis: diante da vida o seu senso crítico vai desfrangulando canto fita e dispois de descompor e analizar, esterioriza o seu análisis amostrándonos samente os elementos escollidos por el. Ahí tendes porqué, un dibuxante humorista, ten de sere impresionista.

Os dibuxos humorísticos poden sere: fantasías, parodias, sátiras e retratos. Botando man de verbas alleas pédeso decir que os fantasistas crean a psicología, os parodistas coméntana, os retratistas cópiana. E así com'a fantasía non busco o ridículo, senón que o crea, e a parodia busca o ridículo nas esceas da vida (o ridículo que non notaron os personaxes da escea), a sátira perde a súa característica de hó humor e fire coma un coitelo afiado. A fantasía e mail-a parodia poden chegar á ironía; «a sátira garda sempre un ataque ou unha dôr».

Poida que non sexan humorismo nin a sátira nin a ironía; mais con todo coído que diante das mágoas da Terra asoballada, calquera humorista de Eoa cepa galega ten de convertirse en satírico ou ironista. ¿Cómo, senón, podería manifestar un humorista as súas xenreiras e as súas caraxes? Dous humoristas pensadores, Forain e Abel Faivre, fan chorar co-as súas esceas da miseria espiritual de París, e calquera dibuxo humorista francés, apañado na realidade da vida, terá un pouco de miseria espiritual; en troques os dibuxos ingleses abanéanse ante un pesimismo burlón e o máis acougado optimismo. N'un país ben gobernado, onde hay d'abondo fartura, os humoristas non choran nin firen; por iso non haberá optimismo nos humoristas galegos, enraizados na Terra, namentras escoitemos os seus layos de dôr. E velahí

tendes a razón do meu pesimismo, un pesimismo qu'eu maxino ceibador.

Non quero falar d'ises malpocados dibuxantes que incan os defectos alleos, d'ises fillos dos vellos e ben esquecidos caricaturistas que din ás persoas ben feitas físicamente: —Vostede é guapo; non ten caricatura...

Eu non quero, nin t'er ós meus pés, a quen pense que o grotesco na vida é o deforme. Non; o deforme pode facer rír ós inconscientes ou ós malvados.

Na miña primeira mocidade, dina da Casa da Troya, cand'a miña i-alma sofria de xarampón e non pensaba máis qu'en sair de tuno tocand'a guitarra pol-as ruas, fixen os primeiros dibuxos humorísticos n'unha revista pr'americanos. —Acúsome de ser eu quen dou empezo a isas carantofias porcas, a ises monicreques noxentos, á ise humorismo de taberna que aínda oxe campa na mesma revista pra regalia dos licenciados de Universidade. Abafado de vergonza confésome culpable e renego da miña primeira mocidade.

O dibuxo humorístico debe sere outo e pra iso ha de furar os nosos sentidos e meténdose no mundo interior domeará os nosos sentimentos axeitand'os ó Ben; d'isa maneira será útil. Diante d'iste Arte non terán razón os evolucionistas que consideran todo Arte com'un xogo atá chegar a opoñel-o á toda utilidade.

Nunca poden decatarme como Taine e outros consideran ó pintor de almas, espíritos i-emocións com'artistas inferiores (e qu'ón di pintor di dibuxante). Iste historiador—mellor que estético—asegura que «son observadores que naceron pra facer novelas i-estudios de costumes e que en vez de ter unha pluma na man teñen un pincel». E qué máis dá facer abalar o curazón humán c'unha pluma que c'un pincel...? Un humorista que non teña habilidade pra escribir ¿porqué non ha de pintar ou dibuxar? Unha comedia ou un drama n'un dibuxo lése d'unha ollada e con iso afórrase atención. O principio formulado por Spencer sobor da economía da forza ten a súa aplicación n'iste caso. Ademais, com'a eispresión do xeito é universal afórranse as traducións, sempre malas ou impropias. Permittí-deme que repita o que dixen xa fai anos: «un piorno que pol-as súas rendixas amostra samente o ceo di moito máis da fame d'un ano que un «artículo de fondo».

Pel-o que vai dito parece qu'eu non vos son amigo de rír, e trabucado estará quen tal pense. Eu ben quixera que o meu Arte rise con isa risa dos meniños, dos bós, dos sáns e dos felices; mais coma humorista galego, fondamente e sinceramente galego, teño que

«fogar as miñas risas diante d'unha Verdade que chora».

Eu ben quixera, ben, poder decir con Victor Hugo

«Soyon joyeux, Dien le désire
La joie aux hommes attendris
Montre ses dents, et semble dire:
Moi qui pourrai mordre, je ris.»

Mais o meu galeguismo estame sempre dicindo á orella: Ti, que podías rír; morde...

Eu, que xa fai moito tempo biquei pra sempre a Venus de Milo, non ando detrás da Beleza, e no dibuxo, coma na idea samente busco a Verdade, convencido, com'estou, d'o acerto d'aquíl vello principio escolástico: Verdade, Ben e Beleza son convertibles.

En todo hay fealdade, se queremos, i'en todo hay Beleza sabendo fitar as cousas. A máis fermosa meniña, de ollos craros e cabelo d'ouro, ten no bandullo moitas barnas de tripa e a cousa máis podre, levada ó microscopio, pode darnos fermosos temas decorativos.

A orientación do humorismo oponse á das outras fases do Arte, que interpretan d'un xeito definitivo, a Natureza. O humorismo interpret'a Vida d'unha maneira sinxela e forte, non samente plástica senón ideolóxica, e así com'a no dibuxo puro a forma é o fin, no humorismo é un medgo pra eispresar ideas.

Os dibuxos humorísticos teñen un outro valore pra Historia, pois debaixo da risa ou da sonrisa repousa un comentario xusto á Realidade. Ben di un escritor afeito ó novo Arte: «Simpleficada a forma e sintetizada a idea adquire iste Arte o cariz d'un elemento que interven en todol-os feitos sociaes, pra diseutilos, aplaudilos ou censuralos, aportando o valore efectivo d'un xuício que moraliza ou encamiña a opinión».

III

Caricatura

N'esta derradeira parte empregarei arreo ideas xa espostas por min no Ate-neo de Madrid, pois anque xa fai anos d'isto, aínda oxe penso da mesma maneira.

Primeiramente compre que definamos a caricatura decindo que é unha abreviatura do dibuxo.

Os dicionarios todos, e o da Real Academia tamén, siguen trabucando ás xentes, facéndolles crér que a caricatura é un dibuxo pra facer rír, cousa que pol-o visto consíguese con dibuxar narices longas e pés coma sollas... Poida que no tempo do «Madrid Cómico» os nosos abós estoupasen de risa cos dibuxos de Cilla e Mecachis; mais oxe chegamos á tal insensibilidade por perfeccionamento nerveoso que xa non temos cóchegas com'os rapaces.

O concauto craro da caricatura vai

entrando pouco a pouco no miolo da aristocracia intelectual e no dos profesionales da liña; pero aínda non tomou posesión de todas as cacholas cultivadas.

Un pintor do tempo de Apeles deseñou unha figura grotesca e chamoulle «Gryllus» i-esta verba espállouse de tal maneira que se fixo estensiva a todas as composicións ridículas. Dende entón fixéronse moitos «gryllus» e houbo tamén moitos «gryllistas»; mais a caricatura naceu fai pouco máis de médeo cento de anos.

Xa que os pais do Arte novo non puxeron nome novo tamén ó seu fillo, eu busquei é gábome d'habelo atopado, comprido nome ó Arte vello, chamándolle «gryllismo». Non sexa o conto que se pense que xa que a caricatura herdou o nome, sexa filla do Arte vello.

O culto á liña poida que veña do Xapón ou d'os antigos artistas do Exipto; coma tamén poida que a caricatura sexa unha volta ó arcaísmo coa eispresencia do camiño andado; mais eu penso que o sintético na idea trouxo un impresionismo na liña e que a caricatura non é mais que a médea matemática d'as liñas d'un dibuxo impresionista.

Dádeme un bó dibuxo impresionista e por riba d'él calcarei unha boa caricatura. Do dibuxo humorístico naceu a caricatura que non é mais que a perfeición ou mellor anda unha síntesis do dibuxo impresionista. O gryllismo deformaba a realidade buscando no anormal a fonte da risa; a caricatura sintetiza unha realidade tanxible sen escachar a armonía do conxunto. A caricatura é un Arte fillo de novas ideas, que os críticos aínda non entenden ben, por non axeitarse ás vellas tábuas de valores. Tan novo é iste Arte que aínda non lle cicatrizou o embigo.

Non sempre a caricatura é unha abreviatura do dibuxo ou unha síntesis do impresionismo da liña, obedecendo á leises determinadas. Moitísimas veces, o caricaturista cheo de inspiración, deixa á unha beira a folia dos métodos e das regras, e fora de toda realidade, deseña arbitrariamente i-empíricamente, pero con acerto, todo o que se propón. Hay caricaturistas arabagaría, por exemplo, é arbitrario arabagaría, por exemplo, é arbitrario anque moitas veces a súa preguiza faino caer no autoplaxio.

O caricaturista, rompendo sempre «a gran armonía do ecuanime», será tanto mellor canto mellor nos dea o seu espírito, empregando a técnica simple, pero dificultosa, dos impresionistas ou dos arbitrarios, polo que a caricatura entra n'as izquerdas mais avanzadas do Arte.

A caricatura, fuxindo da sensibili-

dade femenina, diferénciase das chamadas «Bellas-Artes» pol-a maneira de facer, basada na simplicidade, isto é, na supresión do que no sexa eispresivo.

Dad'o carauter sintético da caricatura non pode ser comprendida por quen non estea no segredo... Pra saber se un home pode entender a caricatura amostrádelle un casebel e perguntádelle onde está a súa risa. Se non é intelixente teredes que pintarlle unha nariz e uns ollos. Entón verá-a.

A caricatura escolle os rasgos esencialmente eispresivos e fuxe de todo o que sexa auxiliar ou accesorio, no que se diferencia iste Arte de todos os demais. ¿Poderá decirse que ista sequedade esquemática rifa con todos os credos artísticos? Ora o demo... ¿quén pensa oxe nos credos artísticos? A caricatura non foxe da realidade; quen foxe da realidade son as artes que teñen a Beleza por única norma; mais con todo debo repetir que o novo Arte non deixa de sere estético, o que pasa é que identifica a Beleza co-a Verdade. E vede agora como é grande un Arte que ceiba da sonda de fealdade á médea Natureza i-en boas costas, moi polo baixo á dous tercios da Humanidade.

N'este mundo todo ten caricatura: as persoas, as cousas, a vida. O que pasa é que moitas persoas non teñen retrato e poucas vidas teñen bonitura.

«O verdadeiro obxecto do Arte é a eispresión da vida»—dinos Guyáu. A caricatura coma Arte verdadeiro pode limitarse ó cómico e ó humorístico, según pensan moitos. Dí Croce: «¿Quén determinaríaa nunca lóxicamente onde testa o cómico co que non é cómico, a risa co-a sonrisa, a sonrisa co-a gravidade e desegñará con liñas precisas a corrente continua en que s'espalla a Vida?»

A meu xuício unha caricatura debe facerse despreceando isa beleza convencional que ten por defectos moitos elementos d'eispresión que, ó mellor, reflexan unha bela calidade psicolóxica; debe copiarse a actitude e a eispresión d'un intre psicolóxico, a súa idiosincracia, cando se poida; e todo iso co-a mais pequena cantidade de liñas, as indispensables para que se comprenda a eispresión, pois xa se sabe que non é a anatomía, senón a fisioloxía, o que se retrata e o inmóvil, coma non dá nada aforra liñas. Por iso d'unha caricatura sómente debera decirse: Está ben ou mal eispresada.

Non é cousa do outro mundo facer eispresións perfectamente definidas com'a tristeza e a legría calladas no pranto e na risa; mais é difícil deseñar os pequenos matices da eispresión e as suas múltiples combinacións. A risa franca, aragonesa, que s'extendra no bandullo (fonte da gargallada) pode sere de «ja», «je», «ji», «jo», «ju» e na-

da mais; pero xa non así os mil matices d'ista eispresión que algúns fan privativa do home incluídos baix'o nome xeneral de sorriso co-a que se disfrazan sentimentos de importancia, coma a ironía, a maldade, a tristeza, a bondade, a dôr, a loucura e a toleria. As bágoas de dôr espiritual... son mais difíciles: podemos tropezar co-as «bágoas de cocodrilo» cos «pucheiros» e co «pranto da legría». N'as bágoas hay moita falsificación, d'as persoas que carpen pol-os dafuntos, atá as que, debuzadas, impan pol-o nariz abaland'o corpo coma un corazón. A dôr meirande e a que se deseña n'unha cara chea de serenidade.

Non quero falar do finximento d'eispresión que a miúdo emprega o home e non sempre con mala idea. N'esto é onde se manifesta moito a pericia do cacheador de espíritos. Cando o artista é bo adiviño do xesto, debe por médeo d'unha aición analítica, presentárnelo d'un xeito sensible co-a significación que s'esconde ou desfigura baixo a súa maior ou menor complexidade.

El, pois, moi longa a esqueira d'as eispresións enteiras e das médeas, coartas... centésimas e milésimas d'eispresións. ¿Se atá os mortos a teñen! E tamén os montes, as pedras, as casas...

A iste propósito compra lembrar iste dito de non sei que pensador alemán: «Cicais o espírito durma na pedra, soña na besta e desperte no home».

Na eispresión do nariz fago miñas as cousas d'un humorista inglés: «de fronte o punto invariable é o nariz; coller pol-o nariz a un home é collelo polo médeo de tod'a súa representación e do seu carauter. A eispresión de perfil está toda ela no nariz, que nos dá co-a súa forma e o seu tamaño o xuício que lle merecemos ós demais: á meirando tamaño, meirande consideración social».

Os ollos teñen a eispresión que lle dan os párpados. Demostraríase isto sacándolle a unha persoa os ollos e poñend'os n'un plato: tanto diría un ollo azul coma un ollo negro.

As ceaxas e a boca son o «clon» da eispresión e a defensa dos nosos defectos morales pol-a movibilidade voluntaria que teñen. Pol-o nariz e pol-os ollos aínda se pode coñecer ben ás persoas. Pol-as ceaxas e pol-a boca pódese ollar arreo a bondade do avaro, as coitas d'un ladrón, a cencia d'un médico, a honradez d'un abogado, a austeridade d'un xuez, etc., etc. Tamén hay homes bós que se disfrazan de malos, cicais pra defender a debilidade do seu corazón.

Os bós caricaturistas non han de facer com'os cómicos que saen á esca disfrazados de avaros, ladróns, médicos, abogados, xueces...

Os caricaturistas necesitan coñecer os músculos da expresión, pois, esquecéndonos do ntrés que ten o home en agachal-os seus defectos, a esteriorización do noso espírito está no engruñamento d'os músculos. «Todo sentimento é un estímulo incitador d'unha acción muscular»: así di unha ley fisiológica. E coma as contraicións d'os músculos producen pliegues perpendiculares á suad irección (principio de Camper) poderase representar por médeo de liñas todol-os estados do espírito chegando a i-alma d'as persoas e d'as mesmas cousas.

Non falaremos nada d'as expresións que obtivo Ducheune no cadavre pol-a contracción dos músculos da expresión, nin tampouco falaremos dos interesantísimos traballos feitos por Darwin.

Sómente abonda coñecer os tres esquemas de Humberto de Superville, pra decatarnos do valore expresivo das liñas.

E indubidabel que as liñas horizontales dan sensación de tranquilidade, as oblicuas d'enriba abaixo e de dentro á fora dan-a de tristeza e as d'enriba abaixo e de fora adentro de alegría. Isto é aplicabel ó inanimado.

Para min a caricatura é superior á pintura tradicional. O novo arte, vestido simplemente c'unha sotana de crego, ten moito máis espírito que a pintura tradicional vestida con atramallos de seda i-escarola de gasas. Namentras o neto pensa no futuro a sua abó relembra con impertinencia o tempo da sua groriosa mocidade.

Gabemos e loubemos a pintura tradicional; pero non fagamos pintura tradicional.

A pintura tradicional xa chochea, pero deixa descendencia en dous artes: a pintura pura e a caricatura.

Non sei se me darán creto os homes ben asisados; mais eu teño que decirvos sinceramente que a pintura tradicional paréceme un mueble antigo namentras a pintura pura, pol-o seu outo valor musical, paréceme unha flor. Pra min o que non sexa a cór pol-a cór é fabricar muebles antigos.

Polo que vai dito non pensedes que a caricatura non ademite a cór. O que pasa é que a cór entra co seu valor expresivo e participa da simplificación do novo arte.

Aquela proporción de Guillaume Apollinaire

Pintura tradicional — Literatura

Pintura pura — Música
cicais poida trocarse n'esta outra

Caricatura — Literatura

Pintura pura — Música

Pra rematar direivos que cando poida pintarei as sinfonías d'a nosa paisaxe e se teño vida morrerei sendo paisaxista.

Dixen.

Pontevedra, 1 marzo 1920.

Avisos

Tivemos a fatalidade de que, por falta d'existenzas na Cruña, o papel no que nos vimos obrigados a imprimir os números derradeiros d'este boletín, fose cativo e improprio d'unha revista.

Millorarémolo axiña que poidamos. Non é culpa nosa. E pol-o mesmo disimulen os lectores.

No adjante, samente publicaremos poesías d'aquelles nosos colaboradores a quenes lles temos pregado que nos manden cousas en verso, por estaren xa reconecidos coma bos poetas.

Non se pode coñecer o movemento galego novecentista sin lér A NOSA TERRA.

Ningunha persoa verdadeiramente culta de Galicia dexa de lela.

Todo bô patriota debe axudar a propagala.

Unha cousa é falare...

Moito falar da Arte galega, moito entusiasmo pol-as cousas da Nosa Terra, e logo, cando chega o momento de probaré con feitos estes amores, xurde o triste revés.

Agora douxe un caso dos máis sintomáticos e abratantes.

Hai unha comisión de donas e señoras da boa sociedade cruñesa, encargada d'achegar cartos pra facerlle un homenaxe a Sofia Casanova. Este homenaxe, amén d'outros, ha consistir en l'erguer un sinxelo moimento c'o seu busto áquela escritora.

E ¿sabedes a quen ténselle confiado facer o busto? Pois a un escultor...madrileño.

O insine Asorey, solicitouno inútilmente, ¡Cando desexaba pôr n'el tódol-os seus folgos enxebres, tódol-os seus entusiasmos de bô galego e de grande artista!

E seguindo este camiño ¿temos dereito a que xurdan escultores?

Coullant Varela, Querol, Benlliure son os artistas que coñecen o valor dos cartos galegos e son tamén os que, c'os "churros" que nos deron, teñen dereito a rirense de nosco.

Haivos cousas que dan noxo e grama.

Lea vostede
A Nosa Terra

Mirand'ó campo

Antón Vilar Ponte

Andabo arando Manoela,
Traguía anteposto ó gando;
No lindeiro preto d'ela
Os meniños enredando
Cubertos cunha mantela.

Estab'ó mais pequechiño
Durmindo drento d'un cesto,
(Inda no andaba o probiño)
E percisaba por esto
Coidalo con mais cariño.

Emigrara pra Outra-mar
Facia un ano o seu home;
E por mor de traballar,
A probe, siquera come
Pr'atender fora e no lar.

Unha maldita pinción
Metémos nun porroteo,
E pra salir da quistión
Quedaron de pés no alleo
Sin nada, queiras que non.

Pra recobral-o perdido
Mingos embarcou pra "Pora";
Deixando o fogar querido,
Deixand'a muller que chora
A ausencia do bôn marido.

El traballou com'un mouro,
¡Mopocado! algo mandou;
Pro tiña que xuntar ouro
Pró gran debeto que quedou
No seu fogar, qué un tesouro.

Todos los meses arreo
(Anque no-esquirbia él)
Traguía cart'o correo;
Pero faltou a d'aquél
¡Turbóuselle a ela o ceío!

Tan presto acabou de arar
Deull-a tetiña ó seu neno;
E logo pró adormentar
Decindo ¡Ay Dios! canto peno...
Así empezou a cantar

E... e... é... Durme neníño
"Cartas me viñeron cartas
Cartas do meu querediño,
Cartas me viñeron cartas...
Que morrera no camiño".

A chegar á casa oéu
Uns veciños cuchuchando,
"¿Non sabes? ¡Mingos morreu!..."
Preso de door, tembrando
Ant'os filliños cauí!...

"¡Ay meu Dios! cantas Manueles
"Hay no Galiciano chán
"Viudas, con moitas gabelas;
"Ou o home é un lacazán
"Que non se acorda mais d'elas!..."

RAMON GOLPE SANCHEZ, I

7-III-20.

Liñas de loito

Noso distinto irmán Xavier Prado Lamoira, d'Ourense, que ven creando un xénero de xainete galego moi enxebre e xenial, fátase magoado por unha fonda dóbre: a da perda da súa dona, que a morte lle levou en mala hora.

Nós, abraidos na i-alma pol-a triste noticia, facémosnos intérpretes do sentimento de tódol-os irmáns de Galicia ante a pena fonda de Xavier Prado.

Outro sinificado irmán, don Galo Salinas a quen moito estimamos, sofreu tamén unha triste perda: a do seu sogro, un bó home, exemplo de honradez.

Con este motivo testimoniámoslle ó apraudido autor de "¡Filla!" o noso pesar máis sincero e afetuoso, saído da i-alma.

Eis un rapaz, ategado d'enxebrismo, bó com'o pantrigo, intelixente e sabido, que s'alonxa de nós pra gañal-o sustento fora da Patria.

El traballou moito i-arreo pol-a causa nazonalista, i-agora marcha pr'a Habana, enchéndonos de sentimento a súa partida.

Baltasar Edreira, pertencía ó coadro de declamación da "Irmandade" da Cruña: era un alto comico, de pura cepa en xebre, que ninguén podía superar. Conquistou entre nós moitos e xustos aprausos. Fixo o papel do "Ricard" na "Man de Santiña" de Cabanillas cando o estreno, e agora déixanos, Deus queira que pra tornar axiña ós cidos nativos san e satisfeito.

Doímos na i-alma a súa marcha, como nos doi a de tantos outros "bós e xenerosos" rapaces qu'emigran por non atoparen acó na súa Terra o pan que teñen que sair a buscare nas alleas e lonxanas.

¡Por mor dos porcos e ususeiros ricachós de Galicia!

Liñas de intrés

O censo dos bós e xenerosos

Pregamos a cartos, mozos ou vellos, (inda que xa sabemos que han ser máis mozos que vellos os que atandan o noso berro) sintan o ideyal nazonalista galego, estean ou non impossibilitados pra autuaren públicamente, manden o seu nome pra inscribilos nas listas segredas de simpatizadores do galégismo, ós que chamaremos "bós e xenerosos", conforme ó dito de Pondale.

Esto ten fendo intrés, pois vimos facenda, dende xa fai tempo, un reconto intimo de vountades galeguistas pra manter acceso n'elas con cartas i-outros documentos adeixados da publicidade, o fogo da Santa Causa da libértá pátria.

Inda aqueles estreitados d'un xeito involuntario, pro fillo da necesidade, c'os caciques da nosa Terra, poderán, sin compromiso ningún, seren irmáns nazonalistas óteis.

Cántigas galegas

¡Miña Reina!

(Música de Mónico G. de la Parra).

Cando me tiña no celo
miña nai qu'en gloria estea,
decíame ó arrolarme:

—Heite eriar pra unha reina!

Se hoxe me vira contigo,
diría d'orgullo chea:

—Cásate co-isa meniña,
que vale máis qu'unha reina.

AVELINO RODRIGUEZ ELIAS

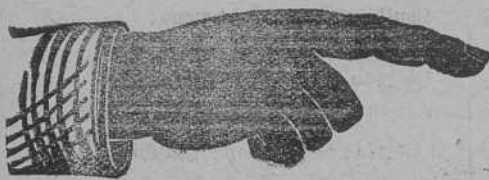
DOS NOVOS DE NOITE

Foron días de luz e pasaron
Como pasa cegand'o lostrego;
Foron presas de frores, mtrochadas
Pol-a fría xeada do Inverno...
Ouh lembranza dos anos aqueles
Cando a min me chamaban "o neno",
¡Como acendes sañud'a fogueira
De tristuras que levo no peito!

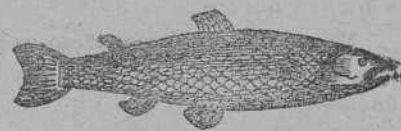
Ti Señor que m'escoitas, fixeches
D'aquel ceo de luz os luceiros,
I-en ollando a guapura que tiffau
Algun día chorei por collelos;
Mas ti tantos luceiros fixeches.
Xunta min sen sentilo, Señor,
Xenta min sen sentilo Señor;
Das ledicias pasousem'o tempo...
Pasou súpeto cal meteoro,
Ejant'os ollos do cándido neno.

Hoxe ¡triste de min! xa non queda
Nen un rayo de luz no meu ceo...
¡Todo nel s'apagou e morreu!
Soilo queda da morte o silencio
I-a coruxa que ceiba na noite
Seus lidos de son medoñento,
Mentres pasan voando nas tebras,

Cal pantasma, horribres morecegos,
Nada queda senon a lembranza
Que me crava coas unllas d'aceiro,
Que m'ames'o pasado brillante,
Cando vex'o present'envolveito
Na negrura das áas xigantes
Conque tórnanm'a luz os morecegos.
—Paradoxas da vida!... O recordo,
Pr'afogarme, sua mán d'esqueleto
Saca fora da tumba dos anos,
Donde dorme de termes cuberto;
I—enseñandom'as cuncas dos ollos
Que me miran d'un modo sinistro,

A FARTANZA

— DE —

CRISTINO P. REY

Esta casa vende os millores viños de «Lágrima» que se recolleitan en Málaga.

Tamen vende as millores conservas galegas i-estranxeiras.

Gran surtido en lacós e chourizos de Lugo,

Ninguén ten viños de Valdeorras millores. En augardentes e viños quinados n-hay casa como esta.

Cofías d'as millores marcas.

Rua do Progreso, 40 -- A CRUÑA

Obóqueanl'os dentes coa risa
 ¡Cunba risa saída do inferno!
 ¡Ouh Señor, cómo fir'esta risa!
 ¡Cómo chant'o sarcasmo no peito!
 ¡¡Como sinto esmagárseme a vida,
 Do recordo entr'os brazos de ferro!!

¡Paradoxas da vida!... O recordo
 Do que foi tóco luz n'outro tempo,
 ¡Xurde agora, na noite da i-alma,
 Com'a soma fatal d'un espectro!

ENRIQUE BATAN.

Mondoñedo 15-2-1920

A mocidade Nazionalista de Vigo

Vai camiño de se constituir definitiva-
 mente, pois o comité organizadore sò agar-
 daba o Regramento da de Santiago que xa
 axeitou ás necesidades dos cultos e patrio-
 tas vigueses.

As principais vilas galegas, Cruña, Vi-
 go, Santiago i-Gurense, xa contan con
 xuntanzas d'enxebres que traballan ateiga-
 das de fe y-espranza pol-o triunfo da Gran-
 de Obra

Outras vilas mais pequenas, coma Mon-
 forte, Villalba, Betanzos e Villagarcía teñen
 tamen "Irmandás" sementadoras do Santo
 Ideal.

O triunfo, pois, da Causa, que gend'Amé-
 rica e Portugal, apoyan feixes de bós gale-
 gos, imporáse axiña roxa e barudamente.

Onde queira que haxa un mozo galego
 amante da súa Terra e da liberdade da súa
 Terra, veña a nos...

PENEIRANDO

No mitín cont'o alugamento dos consu-
 mos feito en Santiago, pol-as sociedades
 obreiras, catro oradores falaren na nosa
 língua.

Ó galego xurde, irmáns

No concello de Vigo, temos xa un edil
 galeguista: o notahre poeta Avelino Rodrí-
 guez Elias.

Non é sofo a Cruña, irmáns

En Noya e Riveira andan revoltos os ca-
 ciques contra caciques.

A nós cómprenos esto, pol-o devida e
 vencerás.

Pro tamén fainos escachar de risa "A
 Voz de Galicia", tratando de defender la-
 bercamente ós mais caciques.

Pois inda que non crémos na teoría de
 Leopardo Rodríguez dos caciques malos e
 bós, vermos rifando ús c'os outros, enche-
 nos de ledicia. O que decía Cabanillas: eu
 sí poidera facería tantos caciques como
 homes ten un distrito, pois d'aquela esna-
 quizarianse entr'eles de camiño.

O Royo Vilanova, espírito simplista, co-
 ma bô aragonés, tomouna c'o catalañismo,
 mais que nada por ter unha plataforma que
 o erga ós ollos dos patrioteiros.

E quer que o Goberno interveña na vi-
 ta do mariscal Jeffre a Barcelona.

¡Parvo!

Villanueva e demais fósiles do garepre-

mismo, puñeronse á defensa das Compañías
 ferroviarias nas Cortes

Os dalistas e mesmo. Os albistas, idem
 Por algo democrátas, albistas e idóneos vol-
 ven sempre pol-o retabrecemento das par-
 tidas do turno de grifo e vaso.

E pertencendo a estas partidas os cunel-
 ros galegos do Ferrol, Ortigueira, Vivero e
 Ribadeo poden traballar sinceramente po-
 lo ferrocarril da Costa?

O DIPUZADO POR VEIRACORAS NOVELA DE GONZALO LÓPEZ ABERTE

Esta interesante e modernísima novela en idioma gallego,
 está posta a venda nas principais librería de Galicia.

PRECIO 3 REAS

Compendio de Gramática Gallega

PRECIO 2 REAS

VÉNDENSE:

Na Cruña	{	Administración «A NOSA TERRA»	{	Maria Pita, 77.
		IRMANDADE DA FALA.		
Ferrol . . .		Librería de Comadira.		
Lugo . . .	{	Id. id. Gerardo Castro.		
		Id. id. Viuda de Alonso.		
Santiago . .	{	Id. id. Angel Porro.		
		Id. Editorial «Eco de Santiago».		
Orense . . .		Id. id. Viuda Pérez Resvié.		
Monforte . .		Id. Antonio Fernández Piñeiro.		

Falsa c rrego de todas
cras de traballos gr -
ficos, en imprenta, lito-
grafia e fotograbado,
ansi coma sellos de
caucho

A Papeleira Galega

BARREIRA, 7

FÁBRICA DE BOLSAS DE PAPEL
DE TODAS CRAS
FOTOGABADO

A CRUÑA

Telef. 434

"PATENTE-SALVAVIDAS,"

O millor pra pintar os
fondos dos barcos. Ga-
nou Diploma de Hono-
re, Gran premio e me-
dalla d'ouro nas Expo-
sici s de París
e Londres.

REPRESENTANTE:

F. Bertran y Mirambell (Vigo
Coruña)

COMPAGNIE DE NAVIGATION SUB-ATLANTIQUE

Salida do porto da Cruña para Bah a, Rio de Xaneiro, Santos,
Montevideo e Bos-Aires

O día 8 de Marzo de 1920, aprosimadamente e salvo continxencias, sairá do porto
da CRUÑA o paquebot correo francés de 10.000 toneladas.

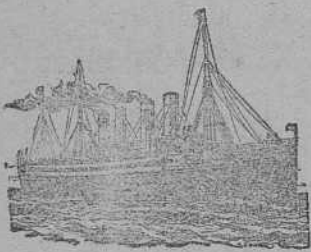
Samara

Ademite pasaxeiros de primeira, segunda, segunda intermedia e terceira crase.

Prezo do pasaxe en terceira crase ao Brasil, Montevideo e Bos Aires Pesetas 359'60

Para máis informes dirixirse aos seus consignatarios:-

Sres. OYA GILARD e COMPANIA, (S. en C), Praza d'Ourense 2 B e Feix o, 2.—A CRUÑA

Compa a Chargeurs Reunis

Pra os portos de PERNAMBUCO, RIO JANEIRO, SANTOS,
MONTEVIDEO e BOS-AIRES, sairá da CRUÑA sobor do 19 de
Abril, o lixeiro e magnífico vapor

CEYLAN

de 10.000 toneladas

Admite pasaxeiros de cámara e 3.  cras.

Prezo do boleto de TERCEIRA crase Pesetas 374'60

Nenos mais novos de dous a os, un gratis por familia.

De dous a 10 a os, pagan medio pasaxe. Maiores de 10 a os, pasaxe enteiro.

NOTA INTERESANTE.—As mulleres que leven nenos que non chegan aos 10 a os, chamadas pol-os seus maridos, non poder
embarcaren pra BOS-AIRES si non presentan n'esta Agencia un certificado PRECISAMENTE do DEPARTAMENTO de EMIGRACION
de BOS-AIRES, permit ndolles o desembarcaren na REPUBLICA ARXENTINA. Non teñen valor algun, as cartas de chamada, autori-
zaci ns, nin poderes dados ante os C nsules hespañoles.

As mulleres que se atopen n'estas condicións e non presenten NECESARIAMENTE o dito certificado, non poden embarcar.
Tamen teñen que presentaren o mesmo certificado os emigrantes que teñan MAIS de 60 ANOS e non vaian acompañados da sua
familia.

O día fixo da saída anunciar se con oportunidade.

Os pasaxeiros teñen de presentarse n'esta Agencia cinco días antes da saída do vapor.

Pra informes dirixirse aos Agentes Xeneraes en Hespaña,

ANTONIO CONDE (Fillos).—PRAZA d'OURENSE, 2—A CRUÑA

EFFECTOS NAVALES

— DE —
FERRER Y COMPAÑIA—SUCESESORES
F. BERTRAN e MIRAMBELL
 Vigo e A Cruña
 CASA FUNDADA EN 1868
 Artigos xeneraes pra equipo da Marina Militar, vapores, barcos de vela e pescadores

Leutores

Quen queira ter un traxe bo, xeitoso e que lle coste pouco diñeiro, que o faga na Xastrería de

Xosé Varela da Costa
 Rua do Circo, 16.—VIGO

LA MODERNISTA
 GRAN SALÓN DE BARBERÍA

— DE —
RAMOS E ACEA
 San Andrés, 94-1.º—A CRUÑA
 Estabrecimento de primeiro orde, dotado de estufa de desinfección e todos os aparatos higiénicos. Especialidade en lavados de cabeza, lociós e friciós de todas clases.

Nota: Neste estabrecimento atopara o público un servizo permanente a cargo dos seus propietarios, antigos dependentes das mais importantes peluquerías desta capital.

LA SALUD
 CASA DE BAÑOS
 A MILLOR DA CRUÑA
 Avenida de Rubine, 22 (Riazor)

Materiales de Construcción
CEMENTO ASLAND
MADEIRAS—CARBÓN
 Centro Xeneral de Seguros
Ignacio Pedregal
NA CRUÑA

Gran H. Universal

Rúa da Reina (da Rainha), 21—LUGO
 O MAIS NOVO E MILLOB
 Ten carto de baño moderno. Dispón de teléfono (núm. 116) e de coche da casa pra todol-os trens.
 O GRAN H. UNIVERSAL merece ser visitado

Hotel Continental

CASTELAR, 8 e OLMOS, 28
 O MELLOR SESVIDO
 — DE —
M. Losada Prado
A CRUÑA

Frábica Mecánica
 :-: de Calzado :-:

— DE —
ANXEL SENRA

RUA XUAN FLOREZ

Depósito: Cantón Grande, 15
A CRUÑA

FARMACIA EUROPEA

— DE —
LOPEZ ABENTE
REAL, 55

A millor surtida da Cruña e un dos estabrecimentos da súa crase que mais honran a Galicia. Montada con arreglo ós derradeiros adiantos.

Gran Café da Marina

— DE —
JOSÉ RODRÍGUEZ de VICENTE
 Urzáiz, 11
BAYONA

COMPAGNIE GENERALE TRASATLANTIQUE

VAPORES CORREOS DE GRAN VELOCIDADE

Servicios directos dende o porto da Cruña

aproisimadamente e salvo continxencias, sairá para a

Habana e Veracruz o rápido paquete correo

Prezos do pasaxe (incruidol-os impostos)

	Habana	Veracruz
Ponte paseo:		
Camarotes de luxo.	Ptas. 2.053'75	2.138'75
Id. exteriores.	» 1.668'75	1.753'75
Primeiracrase		
Ponte superior:		
Camarotes exteriores.	» 1.498'75	1.593'75
Id. interiores.	» 1.293'75	1.378'75
Ponte inferior	» 1.293'75	1.378'75
Segunda crase.	» 1.103'75	1.068'75
Preferencia.	» 808'60	798'60
TERCEIRA CRASE.	» 338'60	343'60

O día fixo de saída anunciaráse oportunamente.
 O pasaxeiro que desexe embarcar ten de remitire seguidamente o nome e mail-o importe do pasaxe, sen emprender viaxe hastra que teña a conformidade do Consinatario de que se lle reservou a praza
 Os emigrantes e todol-os equipaxes, son levados a bordo por conta da Compañía.
 Para se la clás d'informos sóbor de datas de saída prezos do pasaxe e tipos de flete, dirixirse o seu Consinatario

D. NICANDRO FARIÑA.—Rúa de Compostela, esquina á Praza de Lugo

LA PROVEEDORA GALLEGA

DE

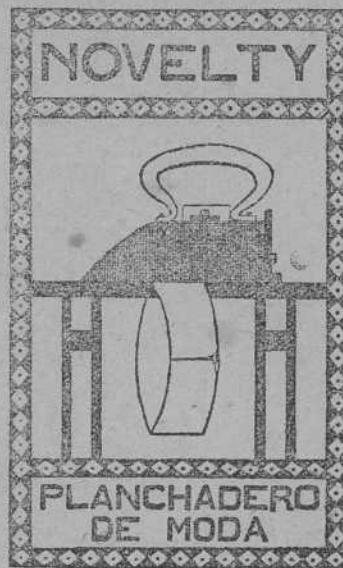
Xuan Vázquez Pereiro

A millor fábrica de chocolates de Galicia, sita na Rua estreita de San Andrés.--A CRUÑA

Irmans: si queredes estar sans e fortes tomade todol'os días unha cunca do rico chocolate que fabrica ista casa, e veredes como sin darvos conta estades ledos e traballades sin sentir o mais cativoiro cansancio, porque gozaredes de boa saúde.

¿Por qué é isto? porque os chocolates que fai ista casa, fanse cós millores productos i-a limpeza mais esquisita.

PROVADEOS E CONVENCERÉDESVO

GRANDES TALLERES
DE LAVADO E PRANCHADO
DE ROUPA NOVA E DE USO

Despachos centraes:

A Cruña: Cantón Pequeno, 12
Vigo: Praza da Constitución, 12

Sucursaes na Cruña:

Estreita de San Andrés, 12
Praza de Azcárraga, 4
Sad Agustín, 22

Sucursal en Vigo:

Circo, núm. 5

Todal-as nosas sucursaes ostentan un letreiro como sinal, qu'è reprodución da marca de garantía cunqui estampada.

Recíbense encárragos de fora, y-espidense por meio das nosas sucursaes. Si no lugar onde vosotede reside non-a hay, sirvase manifestarnos seus desexos de mandárenos os seus encárragos.

Os viños e coñás millores

son os qu'eisporta a casa de PEDRO DOMEQO, de Xerez Fronteira, fundada en 1734. A casa máis antiga de Xerez.

O vermouth mais selecto

de mundial e reconecido sona é o ZINZANO (Torino),

Pra viños de mesa

non hay outros com'ós dos cosecheiros eisportadores Señores R. LOPEZ DE HEREDIA (Haro). Casa central: Paso da Equitativa.—MADRID.

Representante eisclusivo (matriculado) de todas istas marcas:

JOSÉ C. JUNCOSA

Galera, 39 é 41-2.º piso.—A Cruña

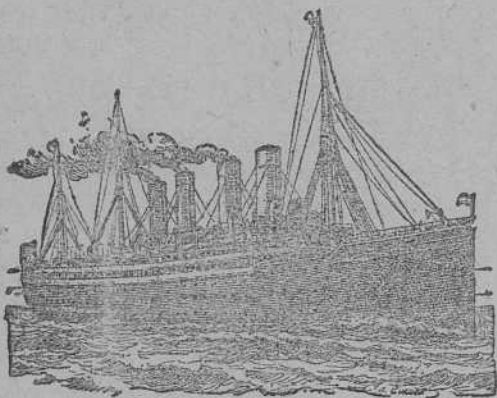
EL NOROESTE

XORNAL DA CRUÑA

O millor informado da rexión galega

Longas conferencias pol-as Axencias

FABRA e RADIO (ultramoderna)

LLOYD REAL HOLANDÉS

AMSTERDAM

(KONINKLIJKE HOLLANDSCHE LLOYD)

Viaxes rápidos ó Brasil e a Arxentina pol-os acretados vapores-correios.

GELRIA, ZEELANDIA, FRISIA E HOLLANDIA

Saidas fixas-regulares da Cruña e Vigo, adimitindo pasaxeiros de 1.ª, 2.ª, 3.ª intermedia e 3.ª clás

Pra informes respeito a datas de saidas e prezos de pasaxes dirixirse ó Axeute xeneral da Compañía en España

D. Raimundo Molina e Couceiro

CONSIGNATARIO

NA CRUÑA E VIGO